

FEKETE J. JÓZSEF

„Nem tud az szétesni, ami sosem volt egész”

PÁL SÁNDOR ATTILA: BALLADÁSKÖNYV



Magvető Kiadó
Budapest, 2019
96 oldal, 1999 Ft

Pál Sándor Attila nyitott műfajként kezeli a balladát, nem tartja kötelezőnek a sorok vagy versszakok refrénesítését, a balladai homály megteremtését, a szerelem témája köré szövését, szóval semmit abból, amit a műfaj elnevezése elsőre fölidéz bennünk, kivéve az epika és a líra elegyítését a költői megszólalás során. Esetében esemény, magatartás, élmény, személyes és társadalmi történes belefér ebbe a tágas műfajba, másképpen fogalmazva, bármiről lehet a ballada belső formája, a költői tónus és alkotói szándék nyomán balladát írni a külső forma, pl. versmérték és strófaszerkezet szabad kezelése mellett. Nála ez utóbbi nem a hagyományos nép- vagy műballada sajátosságainak teljes elhagyását, hanem egyfajta átértelmezését jelenti.

A *Balladaskönyv*nek három mottója is van, a harmadik, id. Pál Sándortól idézett gondolat szerint „Régi dolgok ezek, de valódiak”, mintegy jelezve, hogy a versekben a múltra és megtörtént eseményekre reagál a költő. Aztán következik az első költemény, *A falba épített asszony balladája*, amiből arra gondolhatunk, hogy a szerző ismert nép- és műballadák továbbírására vállalkozik, a nyelvhasználat ugyanis jelentősen elüt a *Kőműves Kelemen* szövegétől, de ez a tovább-, illetve túlírás mégsem lesz jellemző poétikai alapvetés. A következő, *Farkas Sándor balladája*, amelyből az írásom címében szereplő verssort kiemeltem, már biztosabb fogódzókat mutat a koncepció tekintetében: *Jaj de szépen térkövezett az az út, / amelyiken Farkas Sándor elindult. // Lépett egyet, lépett kettőt, megállott. / „Az utolsó kevert megint kibaszottul megártott.” // „Megjött a nyugdíj, monddad, hova dugtad, mi van?” / „Édes Istenem, hát már megint ittál, fiam!”* Az idézett néhány sor arra utal, hogy a legköznapibb események is drámai feszültséget hordoznak, ezek elbeszélő megjelenítéséhez pedig alkalmas a mai köznyelv, a közismert balladai fordulatok és a fölismerhetően hangzó versritmus, ami magától adódik, és nem válik követelménnyé. A kihagyásosság, a fragmentáltság



pedig ugyanolyan hatásosan működik, mint évszázadokkal korábban. A misztikusság például elemi erővel hatja át *Az olajmunkások tömegszerencsétlenségének balladáját*.

Balladai témává válhat a banális újsághír (birkákat gázolt a vonat), a szorongás (*amikor köszönök az embereknek, / és nem reagálnak, / aggódni kezdek, / hogy talán meghaltam, / csak még nem tudok róla*), vagy egyéb lélektani szituáció, az idegen hely, mint amilyen a kórház (*„Seggem alatt ágytál, faszomban katéter, / csoda-e, ha nem ízlik sem élet, sem étel?”*), a hallott történet. Újsághírré építi Pál Sándor Attila *A József balladája* című költeményét, ami egyértelműen narratív jellegű, újdonsága pedig, hogy tájszólásban írta, de nem a tájszók, hanem a fonetikus átirású nyelvi fordulatok jellemzik a szöveget, mintha kvázi népballada lenne, ám távolról sem az. Hasonló csalafintasággal vezeti be a szerző a *Kádár János balladáját* amelynek két kezdősora egyértelműen a Bogár Imrét megéneklő *Zavaros a Tisza* című balladát idézi emlékezetünkbe: *Zavaros a Tisza, nem akar tisztulni, / az a híres Kádár János által akar kelni*. Aztán sorjáznak a betyárnótákból, népdalokból, betyárballadákból vett sorok, pl. *Zúg az erdő, zúg a mező* (Angyal Bandi), *Esik eső, szép csendesen csepereg; Ruzsa Sándor beállott katonának; Harangoznak délre, fél tizenkettőre* (Rózsa Sándor), *A Vidrócki híres nyája; Kiszáradt a Tisza, csak a sara maradt* (Rudolf trónörökös) – középük pedig Kádár János utolsó beszédéből vett részletek ékelődnek. Ebben a versben találunk egy kulcsmondatot – *Itt mindenki 1989 után született?* – ami szinte mottóként vezet be a kötet társadalmi vonatkozásainak értelmezésébe, vagyis tudatosítja, hogy a magyar valóság bizony nem a rendszerváltással kezdődött. Viszont Pál Sándor Attila 1989. március 15. után született, tehát nem az államszocialista rendszer idején szocializálódott, balladáiban mégis visszanyúl ehhez az időhöz, mint a *Balladatöredékek otthonról*-ban, vagy a *Ballada a faluról*-ban teszi, és a múltidézés révén nyer értelmet az idősb Pál Sándortól mottóként idézett, a régi dolgokra vonatkozó gondolat.

A kilencvenes évek előtti idők során kiégett embereket jeleníti meg egyebek közt a *Köztes-európai fiatalember balladája*, illetve a rendszerváltást követő megélhetési migrációra reflektál az *Andrei Crişan balladája*, ami a ballada hagyományos formáját idézi, és amit a költő egy közúti balesetről szóló hírből bont ki. A személyes tragédiánál tágasabb panorámát nyit a csernobili atomerőmű katasztrófájára utaló, *Alternatív szocialista ballada* című költeményében. Az *Erdélyországi ballada* a katasztrófa egy másik formáját járja körül, a szociális nyomort, az elvándorlást, a népesség elöregedését.

Összegezve: egy jól kitalált, következetesen végigvezetett poétika és a balladairodalom hagyományainak szerencsés találkozása Pál Sándor Attila kötete. Vétek lenne elhallgatni, hogy a költőnek erről a találkozásról is van különvéleménye:

*Hagyomány és Emlékezet
elég ritkán ráznak kezet.
Két sértődött öregúr,
nem kell nekik semmi új.*

*Hagyomány és Emlékezet
egy dologban megegyezett:
„Ne ápolj minket, te gyerek,
Hiszen egyikünk se beteg,
Élünk mi a magunk módján,
Ahogy lehet.”*

(Hagyományos ballada)